

Motion till riksdagen 2022/23:2128

av Åsa Westlund m.fl. (S)

En jämlik kunskapsskola utan vinstjakt

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vinstuttag i skolan ska förbjudas och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett gemensamt offentligt administrerat skolvalssystem, där alla väljer skola inom samma tidsperiod, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa kötid som urvalskriterium till friskolorna och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skolpengen måste bli mer rättvis så att fristående skolor inte överkompenseras på ett sätt som går ut över elever i kommunala skolor och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommuner ska ha veto vid ansökningar om friskoleetableringar och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att offentlighetsprincipen även ska omfatta friskolor och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett förbud mot religiösa friskolor och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att följa upp det uppdrag som gavs till Totalförsvarets forskningsinstitut under 2022 att kartlägga det utländska ägandet inom skolväsendet och folkbildningen och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att huvudmän ska verka för att uppnå en allsidig social sammansättning av elever på sina skolenheter, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att likvärdighetsbidraget ska fortsätta byggas ut och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det behövs ett ökat statligt ansvar också för en mer likvärdig gymnasieskola och att medel för ökad

- likvärdighet på sikt också bör omfatta gymnasieskolan och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta öka kvaliteten och likvärdigheten i undervisningen genom att utveckla arbetet med regionala kvalitetsdialoger för att på så sätt t.ex. kunna sprida goda arbetsmetoder mer systematiskt och tillkännager detta för regeringen.
  13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta insatser för att motverka lärarbristen och tillkännager detta för regeringen.
  14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förstärka Teach for Swedens arbete för fler lärare och tillkännager detta för regeringen.
  15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fler yrkeskategorier bör anställas i skolan såsom lärarassistenter, klassmentorer, kuratorer och socialpedagoger och tillkännager detta för regeringen.
  16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett system med läraraspiranter för att underlätta för obehöriga lärare som redan arbetar i skolan att utbilda sig till behörighet och jobba parallellt, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
  17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att stärka det straffrättsliga skyddet för utbildningspersonal inom skolväsendet och tillkännager detta för regeringen.
  18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkerställa och värna elevernas inflytande i svensk skola och tillkännager detta för regeringen.
  19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att göra mer för att skolor med allra tuffast förutsättningar får fler lärare och mindre klasser, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
  20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av samordnade insatser mellan skola, socialtjänst och polis för att stoppa nyrekryteringen till gängen och bryta negativ social utveckling och tillkännager detta för regeringen.
  21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fritidshemmen behöver prioriteras både när det gäller resurser och utbildad personal och tillkännager detta för regeringen.
  22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla samverkan mellan fritidshem och föreningsliv så att fler barn kan få ägna sig åt fritidsaktiviteter på eftermiddagarna och tillkännager detta för regeringen.
  23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att rätten till fritidshem successivt behöver utvidgas till att omfatta alla elever och tillkännager detta för regeringen.
  24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fortsätta ta steg för central rättning av nationella prov för att öka likvärdigheten och rättssäkerheten i betygsättningen men också minska lärarnas administrativa börda och tillkännager detta för regeringen.
  25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att genomföra fler läsfrämjande insatser och tillkännager detta för regeringen.
  26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra förslag för att säkerställa en god och likvärdig tillgång till läromedel av hög kvalitet på alla skolor och tillkännager detta för regeringen.

27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka modersmålsundervisningen och den nationella minoritetsspråksundervisningen och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förverkliga Läromedelsutredningens förslag och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att öka likvärdigheten i tillgången på ändamålsenliga skolbibliotek och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fler speciallärare och specialpedagoger behöver utbildas och anställas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utveckla det förebyggande arbetet för att förhindra lång och problematisk skolfrånvaro och att samtidigt utveckla stödet från kommuner och regioner till både skolor och föräldrar för att elever ska komma tillbaka till skolan, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda orsakerna till den ökande psykiska ohälsan bland unga och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åtgärder för att motverka psykisk ohälsa inom skolan och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja pojkars skolresultat och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att på sikt införa allmän förskola från två års ålder och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att barnomsorg på kvällar, nätter och helger ska finnas för dem som behöver, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att språkrav för pedagogisk personal i förskolan ska införas samt att de anställda som behöver kompetensutveckling i svenska språket ska få det, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga behovet av att genomföra ett förskolelyft under mandatperioden motsvarande Äldreomsorgslyftet för att skapa trygga anställningar och höja kompetensen i förskolan och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att upprätthålla styrningen mot minskade barngrupper i förskolan och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning om hur skolplikten kan förlängas till 18 år och gymnasieskolan bli obligatorisk och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Alla barn i Sverige ska få en god utbildning och bildning. Det är både en rättighet och den viktigaste investeringen samhället gör i varje människa. Med egen ansträngning och

rätt stöd ska alla elever kunna lyckas i skolan, oavsett var i landet man bor eller vilka föräldrar man har. Ingen elev ska halka efter eller hållas tillbaka. För att nå de här målen krävs fokus på kunskapsuppdraget, mer personal i skolan och fler utbildade lärare med bättre förutsättningar.

Utbildning och bildning ger kunskaper och perspektiv som möjliggör personlig utveckling och skapar förutsättningar för ett aktivt deltagande i ett demokratiskt samhälle. Den utbildning som våra barn får i skolan lägger samtidigt grunden för hela samhällets välbefinnande i framtiden.

Den socialdemokratiskt ledda regeringen har stärkt kvalitén i undervisningen och gjort omfattande investeringar för att stärka likvärdigheten i svensk skola. Antalet anställda har ökat med 38 000 personer. Kunskapsresultaten i svensk skola är på väg uppåt och fler elever lär sig mer. Men trots det ser vi att ojämlikheten och segregationen ökar. Likvärdigheten brister mellan skolor, elever och olika delar av landet. Så kan vi inte ha det.

Ta tillbaka kontrollen över skolan – skolans pengar ska gå till skolan

Sedan 1990-talet har samhället steg för steg förlorat kontrollen över skolan med ökande vinstjakt, segregation och ojämlikhet som följd. Svensk skola är idag världsunik med att tillåta obegränsade vinstuttag ur den offentligt finansierade skolan. En skolmarknad har tagit form som kännetecknas av svag offentlig insyn och kontroll, en skolpeng som skapar incitament för vinstjakt och orättvisa kösystem som sorterar ut elever och spår på segregationen.

För oss socialdemokrater är det tydligt att samhället behöver ta tillbaka den demokratiska kontrollen över skolan från marknaden. Svensk skola ska fortsatt ha friskolor, valmöjligheter och skolval – men fokus ska vara på kunskap och bildning, inte vinstjakt.

Den socialdemokratiskt ledda regeringen har vidtagit en rad åtgärder för att ta tillbaka kontrollen över skolan och för att alla skolor ska vara bra skolor. 2019 infördes en ägar- och ledningsprövning så att olämpliga aktörer inte ska få driva skola och Skolinspektionen har fått bättre möjligheter att stänga skolor med stora brister. Från 2023 gäller skärpta regler för konfessionella friskolor och förskolor.

En rad andra förslag för att ta tillbaka kontrollen över skolan och minska vinstjakten som lagts fram av den socialdemokratiskt ledda regeringen har tyvärr röstats ner av M, SD, KD, L och C. 2018 lades ett förslag fram om att begränsa vinsterna i välfärden, men röstades då ner av en högermajoritet efter att Sverigedemokraterna plötsligt ändrat uppfattning och blivit för vinstuttagen i skolan. Under 2022 röstades även förslag ned om att införa ett mer rättvist skolval och en mer likvärdig skolpeng som inte överkompenserar friskolor för kostnader som bara kommuner har ned av samma riksdagsmajoritet.

Antalet utlandsägda och börsnoterade grundskolor i Sverige har ökat kraftigt. Aktiebolag och skolkoncerner dominerar alltmer nyetableringarna av friskolor i Sverige. Det uppdrag som gavs till Totalförsvarets forskningsinstitut under 2022 att kartlägga det utländska ägandet inom skolväsendet och folkbildningen behöver följas upp av den nyttillträdde högerregeringen.

Men det räcker inte. Att ensidigt bygga ut kontrollsystem för att motverka vinstjakten riskerar att leda till tyngre administrativ börda för lärarna och en stelbent detaljstyrning,

samtidigt som utsikterna att stoppa läckaget av skattepengar förblir små. Om samhället ska kunna återta kontrollen över skolan och öka likvärdigheten behöver en rad förslag genomföras med största skyndsamhet.

En skolpeng som bidrar till ökad kunskap och likvärdighet – inte läckage av skattemedel

Likvärdigheten i skolan behöver öka mellan såväl kommuner som skolor och elever. Skolpengen måste göras om så att resursfördelningen bidrar till ökad kunskap och likvärdighet. Dagens skolpengssystem förmår inte i tillräcklig utsträckning fördela resurser efter behov och uppfylla skolans kompensatoriska uppdrag. Friskolor överkompenseras för kostnader och ansvar som bara kommunen har, vilket skapar överskott hos vinstdrivande friskolor samtidigt som kommunernas ekonomi dräneras.

Idag ska friskolor få samma grundbelopp som kommunala skolor, trots att bara kommunala skolor har en lagstadgad skyldighet att garantera plats för alla elever i kommunen. Detta gör att kommunen alltid måste ha beredskap och kapacitet att ta emot elever som behöver plats när barn till exempel flyttar till kommunen eller om en friskola väljer att lägga ner. Fristående skolor bestämmer däremot själva hur många elever de vill ta emot och kan därmed optimera verksamheten genom att ta emot så många elever så att de fyller klassrummen, vilket sänker kostnaderna.

Överkompensationen till friskolor leder till att kostnaderna för det kommunala skolväsendet drivs upp och får som konsekvens att skolpengen till alla friskolor i kommunen höjs, trots att de inte har fått några ökade kostnader. Det blir barnen i de kommunala skolorna som blir lidande på grund av det här orättvisa skolpengssystemet, när kommunerna måste skära ner för att täcka upp för att friskolorna överkompenseras för ett ansvar de inte har.

Att det nuvarande systemet med skolpeng motverkar likvärdigheten i skolan och missgynnar elever i kommunala skolor bekräftas också av Riksrevisionen. Det är helt orimligt att vi ersätter friskolor för ett ansvar de inte har och det utarmar kommunala resurser och tvingar fungerande skolor att lägga ner. Vi socialdemokrater föreslår därför att skolpengssystemet görs om så att de kommunala skolorna kompenseras för det större lagstadgade ansvar de har och att större hänsyn tas till skolornas fasta kostnader.

Stärkt offentlig insyn och kontroll över friskoleetableringar

Marknadsskolan kännetecknas också av att det offentliga insyn och kontroll över friskoleetableringar är svag. Trots att kommuner har det lagstadgade samhällsansvaret för alla kommunens elevers rätt till en bra skola saknar man avgörande inflytande över skolans långsiktiga planering. Idag ser vi hur friskolekoncerner väljer att etablera sig på platser med goda förutsättningar för vinstuttag samtidigt som kommunala skolor drabbas av överkapacitet och stigande genomsnittskostnader.

Skolan är en samhällsinstitution och inte en näringsverksamhet. Samhället ska därför ha kontroll över var och när nya skolor etablerar sig. Skoletableringar ska inte bidra till segregation. Kommuner har det lagstadgade samhällsansvaret för skolan men finansierar även friskolorna och måste kunna planera långsiktigt och resurseffektivt. De ska inte kunna bli överkörda av de stora vinstdrivande skolkoncernerna. För att kommunerna ska kunna använda skattemedel resurseffektivt och långsiktigt ska de ha möjlighet att säga nej till friskoleetableringar.

Det offentliga insyn i fristående skolor måste också öka. Offentlighetsprincipen är en central del i den svenska demokratin och rättsordningen. Den innebär bland annat att allmänheten och medierna har rätt till insyn i och tillgång till information om statens och kommunernas verksamhet. Skolan är något av det viktigaste vi har i svensk välfärd. Därför är det också helt avgörande att svenska folket ska ha rätt och möjligheter att eftersöka och ta del av information om hur offentliga medel används vare sig det handlar om kommunala skolor eller friskolor. Både förhållanden och missförhållanden måste kunna granskas i offentlig verksamhet, även om den är privat bedriven. Detta är helt avgörande för att kunna stärka välfärden i framtiden. I dag saknar vi insyn i friskolorna, trots att de finansieras till 100 procent av skattebetalarna och sysslar med myndighetsutövning. Insynen och transparensen måste öka; därför vill vi socialdemokrater att offentlighetsprincipen ska gälla för alla huvudmän.

Ett rättvist skolval

Vi ska värna allas möjlighet att välja skola. Men dagens skolval är dock varken fritt eller rättvist. Friskolornas orättvisa köer stänger ute elever och begränsar valfriheten för många föräldrar.

Utan insyn i skolvalsköer finns risk att skolor väljer elever som de anser vara mest lönsamma. Så kan vi inte ha det. Media har flera gånger uppmärksammat hur friskolor använt kösystem för att välja lönsamma elever. Det är förstås helt oacceptabelt. Skolan är till för barnen. Barn ska kunna välja skola, men skolor ska inte kunna välja elever.

Föräldrar och elever ska kunna göra trygga skolval i ett tydligt och mer rättvist skolvalssystem som har barnen i fokus. Vi socialdemokrater vill ha ett rättvist och transparent skolval där fler får chansen att välja skola. Vi föreslår att ett gemensamt offentligt administrerat skolvalssystem där både kommunala och fristående skolor ingår ska införas. Samtidigt ska friskolornas egna kösystem avskaffas. Föräldrars önskemål om plats på en skola ska precis som i dag fortsatt vara styrande för skolplaceringar och rätten att få gå i en skola nära hemmet och syskonförturen ska säkras så att skolvalet blir tryggt och så att familjer kan få en hållbar vardag.

Skolan är en viktig mötesplats för barn och unga med olika bakgrund. Därför föreslår vi att huvudmän ska verka för att uppnå en allsidig social sammansättning av elever på sina skolenheter.

Vinstförbud istället för vinstjakt

Vi är med rätta stolta över välfärden i vårt land. Den generella välfärden är den starkaste omfördelande kraften som finns. Den gör Sverige rättvist och unikt. Men marknads-experimenten i skolan har gått för långt. Den svenska marknadsskolan är världsunik med att tillåta obegränsade vinster på våra gemensamma medel. Drivkraften att tjäna pengar har fått stå i centrum, istället för de som välfärden är till för. Marknadsskolan leder till att resurserna till skolan inte används effektivt. Ofta tvingas kommuner stå med såväl tomma lokaler som tomma elevplatser eftersom de inte kan anpassa sin verksamhet i den takt som elever byter skola. Det leder till ett slöseri där skattebetalarna ofta får betala dubbelt för en elevs skolgång.

Möjligheten att göra vinst i skolan skapar också incitament för oseriösa aktörer att söka sig till skolväsendet. Skattepengar används till expansion och uppköp och delas ut till riskkapitalbolagens aktieägare, istället för att användas till skolböcker och till fler anställda lärare.

Skolor ska fokusera på barnens lärande – inte på vinstjakt. Vi socialdemokrater vill stoppa vinsterna i skolan och i den frågan har vi en majoritet av svenska folket med oss. Vi vill fortsatt ha friskolor, valmöjligheter och skolval – men i svensk skola ska fokus vara på kunskap och bildning, inte vinstjakt. Vi föreslår därför att vinstuttag ur skolan ska förbjudas.

Förbud mot religiösa friskolor

I regeringsställning tog den socialdemokratiskt ledda regeringen initiativ till att det har införts tydligare krav och skärpta regler för religiösa friskolor. Men vi anser inte att det räcker. Religiös påverkan hör inte hemma i skolan. Alla skolor i Sverige ska vara bra skolor, med fokus på kunskap och bildning – inte religiös påverkan. Ändå vet vi från bland annat Säpo att det förekommit kopplingar mellan exempelvis skolverksamhet och den våldsbejakande islamistiska miljön. Det är helt oacceptabelt. Därför vill vi socialdemokrater förbjuda religiösa friskolor. Hänsyn ska tas till de internationella åtaganden som Sverige har ingått och nationella minoriteters förutsättningar att bibehålla och utveckla sin kultur.

En jämlik kunskapsskola

Ökat statligt ansvarstagande för skolans likvärdighet

Med den socialdemokratiskt ledda regeringen har staten de senaste åren ökat sitt ansvarstagande för att stärka likvärdigheten i hela landet. 2018 infördes likvärdighetsbidraget, ett statsbidrag för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling i skolan. Och det gör skillnad. Enligt Statskontorets (2021) utvärdering av likvärdighetsbidraget har det haft avsedd effekt. Det har i stor utsträckning lett till mer resurser där behoven är som störst och satsningar på mer och bättre utbildad personal i skolorna. Sedan införandet har statsbidraget ökat från 1 miljard kronor till över 6,5 miljarder kronor för 2022.

Staten behöver fortsätta öka sitt ansvarstagande för skolans likvärdiga finansiering. Resursfördelningen ska i ökad utsträckning ske efter elevernas behov. Likvärdighetsbidraget ska fortsätta byggas ut. På sikt bör medel för att öka skolans likvärdighet också omfatta gymnasieskolan, vars resurser i dag i princip saknar socioekonomisk viktning.

Förutom likvärdighetsbidraget har den socialdemokratiskt ledda regeringen gjort en rad satsningar för att stärka likvärdigheten och kunskapsutvecklingen. Samverkan för bästa skola ger riktat stöd och råd till skolor med låga resultat. Sedan 2021 finns också ett statsbidrag för bättre arbetsmiljö och arbetsvillkor för lärare i socioekonomiskt utsatta områden som omfattar cirka 150 skolor.

Socialdemokraterna ser behov av att statens ansvarstagande för att bryta ojämlikheten i skolan förstärks ytterligare. Utredningen ”Statens ansvar för skolan – ett besluts- och kunskapsunderlag” SOU 2022:53 visar på att en ökad likvärdighet i skolan i hela landet fordrar ett ökat statligt ansvarstagande men också en förändrad och mer likvärdig resursfördelning mellan kommunala och fristående skolor.

Utöver att bygga ut likvärdighetsbidraget behövs en ökad statlig närvaro regionalt för att bättre kunna stödja skolor och huvudmän lokalt samt för att sprida goda arbetsmetoder mer systematiskt. Därför bör arbetet med kvalitetsdialoger fortsätta. Genom de nationella skolutvecklingsprogrammen med bland annat Läslyftet, Matematiklyftet och Specialpedagogik för lärande har staten de senaste åren stärkt sitt

ansvarstagande för lärares kompetensutveckling, och det arbetet måste fortsätta. Därför har den socialdemokratiskt ledda regeringen i nära samarbete med de fackliga organisationerna tagit viktiga steg för att införa ett nationellt professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare. Inrättandet av professionsprogram kommer att bidra till att stärka kompetensförsörjningen och öka attraktionskraften i att arbeta i svensk skola, men också utveckla undervisningens kvalitet i hela landet.

Fler lärare och stärkt kvalitet i undervisningen

Satsningarna för stärkt kunskapsutveckling och ökad likvärdighet har gett resultat. Fler elever lär sig mer. Såväl i nationell statistik över behörigheten till nationellt program som i alla internationella mätningar – Pisa, Timss, Pirls, ICCS – syns ett trendbrott där de sjunkande kunskapsresultaten brutits. Men mer behöver göras.

Lärarna är nyckeln för att stärka undervisningens kvalitet och för att eleverna ska lära sig mer. För att öka kvaliteten i undervisningen behövs fler utbildade och skickliga lärare. Insatserna för att motverka lärarbristen måste fortsätta. De senaste åren har fler lärare utbildats och läraryrkets attraktivitet stärkts, med höjda lärarlöner, förbättrad kompetensutveckling och minskad administrativ börda. Lärarlönelyftet har gjort att 65 000 lärare har fått högre lön. Lärarna ska avlastas och få bättre möjlighet att ägna sig åt att planera, genomföra och följa upp sin undervisning. Fler yrkeskategorier ska anställas i skolan såsom lärarassistenter, klassmentorer, kuratorer och socialpedagoger.

Fler behöver utbilda sig till lärare och fler vägar till läraryrket behövs. Teach for Sweden omskolar personer som redan har akademisk utbildning samtidigt som de jobbar i skolor i utsatta områden. De har visat utmärkta resultat när det gäller genomströmning och inträde i yrket efter genomgången program och bör därför förstärkas. Kompletterande pedagogisk utbildning (KPU) har byggts ut av den socialdemokratiskt ledda regeringen och försöksverksamhet har initierats för att korta densamma. Fortsatta satsningar på utbyggnad och kortare KPU behövs. Vi vill också införa ett system med läraraspiranter för att underlätta för obehöriga lärare som redan arbetar i skolan att utbilda sig till behörighet och jobba parallellt.

Om skolans likvärdighet ska kunna stärkas i hela landet behövs fler utbildade lärare i hela landet. Sambandet mellan lärarutbildningens placering och möjligheten för skolor att rekrytera behöriga lärare är starkt, varför lärarutbildningarna fortsatt behöver finnas över hela landet. Inrättandet av nationella professionsprogram med kvalifikationsnivåer och kompetensutveckling skulle möjliggöra för fler att utvecklas och växa i sin yrkesroll, men också göra karriär- och löneutvecklingen mer transparent och rättvis.

Stöket i skolan drabbar inte enbart eleverna utan även lärarna. De senaste åren vittnar lärarfacken om att allt fler lärare utsätts för olika typer av hot och påverkansförsök. Det är oacceptabelt. När hot, våld och trakasserier riktas mot lärare, rektorer och annan utbildningspersonal är det inte bara ett angrepp på en enskild person utan på skolans uppdrag och ytterst vår demokrati. SOU 2022:2 har lagt fram viktiga förslag om en skärpt syn på brott mot journalister och utövare av vissa samhällsnyttiga funktioner, däribland utbildningspersonal inom skolväsendet. Socialdemokraterna vill stärka det straffrättsliga skyddet för utbildningspersonal inom skolväsendet och därför ser vi det som viktigt att förslagen bereds skyndsamt.

Fortsatta satsningar på ökad trygghet och studiero

Arbetet med att stärka skolans arbete med trygghet och studiero behöver fortsätta. Skolpersonal har från och med höstterminen 2022 tydligare befogenheter att ingripa för att säkra trygghet och studiero. Lärare ska känna hela samhällets stöd och inte behöva känna tvivel när de ingriper vid stök och oro. Därför har vi gett lärare och annan skolpersonal tydligare befogenheter att ingripa vid stök och oro – även fysiskt om situationen så kräver. Läraren ska vara den som bestämmer i klassrummet. Ett mobilförbud på lektionstid har också införts, med möjlighet för lärare att tillåta mobiler om det anses lämpligt. Möjligheten för rektor att besluta om mobilfria skoldagar i grundskolan har införts och rektor har fått ökade möjligheter att omplacera och stänga av elever som hotat andra eller varit våldsamma.

Regeringspartiernas och Sverigedemokraternas uttalade avsikt att frånta eleverna inflytande och medbestämmande över ordningsreglerna riskerar att minska delaktigheten från eleverna men också ordningsreglernas legitimitet och efterlevnaden av dessa. Socialdemokraterna vill säkerställa och värna elevernas inflytande i svensk skola.

Mer behöver göras för skolorna med allra tuffast förutsättningar med fler lärare och mindre klasser. Resurser behöver tillföras för att höja kunskapsresultaten genom att till exempel anställa dubbelt så många lärare i kärnämnen, förbättra elevhälsan eller minska undervisningsgrupperna. Genom två lärare i klassrummet eller betydligt minskade klasser skulle varje elev få mer tid med skickliga lärare och det blir högre kvalitet i undervisningen, mindre stök och mer kontinuitet i undervisningen.

En bra och likvärdig skola där alla barn får chans att utvecklas efter sina förutsättningar utgör den viktigaste förebyggande insatsen för att se till att barn och unga inte hamnar snett i livet. Särskilt viktig är skolan för de elever som redan har en psykosocial problematik. För att stoppa nyrekryteringen till gängen och bryta negativ social utveckling behövs mer av tidiga och samordnade insatser mellan skola, socialtjänst och polis. Ingen ungdom som är i farozonen för att hamna i kriminalitet skall hamna mellan stolarna eller gå under radarn. För att underlätta samverkan tillsatte den socialdemokratiskt ledda regeringen en utredning som ser över sekretessen i syfte att underlätta samordningen av insatser där socialtjänst, skola och polis behöver samarbeta. Det är ett arbete som behöver tas vidare skyndsamt.

Fritidshemmen ska vara en självklar del av skoldagen. Fritidshem av hög kvalitet har betydelse för barns utveckling. Genom att sätta leken i centrum kan fritidspedagogiken stärka elevernas kunskaper, samarbetsförmåga, självkänsla och sociala utveckling. Fritidshemmen har därmed potential att bidra till både högre kunskapsresultat och jämlika livschanser. Fritidshemmen behöver prioriteras högre av såväl huvudmän som staten när det gäller både resurser och utbildad personal. Vi vill utveckla samverkan mellan fritidshem och föreningsliv så att fler barn kan få ägna sig åt fritidsaktiviteter på eftermiddagarna. På fritids ska alla barn få ta del av idrotts- och kulturaktiviteter.

Läxhjälp, idrottsträning och kultur- och musikskola inom ramen för fritidshemmets verksamhet skulle underlätta livspusslet för många familjer och ge många elever samma stöd i skolarbetet och samma chans till en meningsfull fritid. Så skapar vi ett tryggare Sverige.

Rätten till fritidshem behöver successivt utvidgas så att den blir mer oberoende av ens föräldrars sysselsättning och fritids potential att bidra till ökat lärande och jämlika uppväxtvillkor ska tas tillvara.

Betyg och kunskapskrav för stärkta kunskapsresultat

Den socialdemokratiskt ledda regeringen har arbetat för att ta bort de otydliga kunskapskrav som den moderatledda alliansregeringen införde. Läroplanerna har förbättrats i såväl skolan som grundskolan med mer fokus på faktakunskap och tydligare betygskriterier. Otydliga och svårtydda kurs- och ämnesplaner som försvårade lärarnas arbete har tagits bort.

Betygssystemet måste bli mer rättvist. Framväxten av en svensk skolmarknad har lett till ökande betygsinflation där betygen sätts högre än den faktiska kunskapsutvecklingen motiverar. Konkurrensen om elever på skolmarknaden ökar risken för att glädjebetyg blir ett sätt att skapa nöjda kunder och att pressen på lärare ökar i betygsättningen. Betygsinflationen underminerar trovärdigheten i betygssystemet och ska motverkas. De nationella proven kan här både stötta lärarna i deras betygsättning och motverka betygsinflationen. För att öka likvärdigheten och rättssäkerheten i betygsättningen, men också minska lärarnas administrativa börda, ska steg fortsätta tas för central rättning av nationella prov.

Varje barn i svensk skola ska mötas av höga förväntningar och en tro på att de kan lyckas. Men skolan ska inte bidra till utslagning av barn och ungdomar. Här ser vi att dagens betygs- och skolsystem bidrar till att varje år sortera och slå ut ett stort antal elever i övergången mellan grund- och gymnasieskolan. Läsåret 2020/2021 blev totalt 86,2 procent av eleverna i årskurs 9 behöriga att söka till gymnasieskolans yrkesprogram. Det var en ökning med 0,6 procentenheter jämfört med föregående år, men mer behöver göras för att alla elever ska bli behöriga.

Skolan ska ta hänsyn till barns och elevers olika behov och alla barn ska ges ledning och stimulans att för att kunna utvecklas så långt som möjligt. Det är viktigt att det alltid finns sätt att bygga på sina kunskaper. För att skolan alltid ska leda vidare utifrån varje elevs behov och möjlighet att lära sig mer behöver skolsystemet reformeras så att inga barn och unga slås ut samtidigt som kunskapsresultaten fortsätter öka.

Pojkars resultat i svensk skola är generellt sett lägre än flickors. Det behövs ökad kunskap om varför det ser ut så och på vilka sätt pojkars resultat kan höjas. Vi vill se särskilda insatser för att höja pojkarnas skolresultat.

Jämlik tillgång till läromedel och skolbibliotek

Språket är nyckeln till all annan kunskap och läsning öppnar dörren till nya världar. En god läsförmåga förbättrar en elevs förutsättningar att lära i andra ämnen men är också nödvändig för att kunna vara delaktig i ett demokratiskt samhälle. Därför är det en mycket allvarlig utveckling att läsningen sedan en tid minskat i alla åldrar. Enligt Statens medieråds rapport Ungar & medier 2021 når läsandet av böcker och tidningar nya bottenivåer. År 2012 läste 23 procent av 17–18-åringarna dagligen på fritiden mot endast 8 procent år 2020. 55 procent tycker att de ägnar för lite tid åt böcker och tidningar.

Den socialdemokratiskt ledda regeringen genomförde en rad insatser för att främja läsandet bland unga. Läroplanerna ändrades så att högläsning tydligt blev en del av förskolans verksamhet. Hundratals miljoner har satsats på kompetensutveckling för förskollärare och lärare i läs- och skrivutveckling inom ramen för Läslyftet. Att fortsätta stärka läs- och läsförmågan är avgörande för att kunskapsresultaten ska fortsätta öka. Därför bör fler läsfrämjande insatser också genomföras.

Bra läromedel är en viktig del av undervisningen och är avgörande för våra barns och ungas lärande, inte minst för dem som inte kommer från studievana hem. Alla elever ska utan kostnad ha tillgång till böcker och andra lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning. Trots detta är tillgången till läromedel ojämlik och många skolor har inaktuella läromedel. På många skolor tvingas lärare kopiera upp kompendier, vilket både tar tid från undervisningen, minskar likvärdigheten och försämrar föräldrars möjlighet att få en sammanhängande bild av undervisningen.

År 2021 presenterades en av den socialdemokratiska ledda regeringen tillsatt utredning med uppdrag att bland annat föreslå hur statens roll bör se ut när det gäller läromedel i svensk skola. Bland förslagen fanns inrättandet av en läromedelsnämnd, ett statligt produktionsstöd och förtydligande i skollagens bestämmelser om elevernas tillgång till böcker och lärverktyg. Förslagen är viktiga för att säkerställa en god och likvärdig tillgång till läromedel av hög kvalitet på alla skolor.

Skolbibliotek är viktiga för lärandet och för att tillgången till bland annat litteratur, läromedel och digitala resurser ska vara jämlik. Den socialdemokratiska ledda regeringen satsade på personalförstärkningar i skolbibliotek och genom Läslyftet har även skolbibliotekarier fått möjlighet till kompetensutveckling. Skolbiblioteken lyftes in i läroplanerna. Idag ser vi dock att tillgången till ändamålsenliga skolbibliotek är ojämlik. En del skolor har bemannade skolbibliotek och god tillgång på läromedel medan andra, ofta vinstdrivande friskolor, sparar in på resurser genom att bara erbjuda en boklåda eller en hylla i korridoren.

Vinstjakten skapar incitament för skolkoncerner att spara in på skolbibliotek och att våra barn och ungas läsande prioriteras ner. Socialdemokraterna vill fortsätta Skolverkets nuvarande uppdrag om Läslyftet. Syftet med skolbibliotek bör också förtydligas och krav på biblioteksplan införas.

Goda språkkunskaper i svenska, engelska och andra språk blir alltmer en tillgång i en global värld. Forskning visar att modersmålsundervisning förbättrar ordförrådet inte bara på modersmålet utan också på svenska och dessutom bidrar till bättre skolresultat. Den översyn av modersmålsundervisningen som regeringspartierna och Sverigedemokraterna aviserat riskerar därmed snarare att leda till negativ påverkan på kunskapsutvecklingen både i modersmålet och i svenska språket. Vi socialdemokrater vill istället stärka modersmålsundervisningen och den nationella minoritetsspråksundervisningen i linje med forskningen på området.

Rätt stöd i rätt tid till den som behöver

I svensk skola ska alla barn ges förutsättningar att lyckas och utvecklas så långt som möjligt, oavsett vem man är, var man kommer ifrån eller vilken skola man går på. Den socialdemokratiska ledda regeringen har gjort en rad satsningar för att förbättra skolans stöd till elever som behöver det. En läsa-skriva-räkna-garanti har införts i förskoleklassen och lågstadiet och tiotusentals lärare har genomgått den stora statliga fortbildningsinsatsen Specialpedagogik för lärande för att höja sin specialpedagogiska kompetens. Fler speciallärare och specialpedagoger har utbildats och anställts. Elevhälsan har fått både ett tydligare uppdrag och mer statliga resurser. Möjligheterna för såväl kommunala som fristående resursskolor att starta och bedriva verksamhet har förbättrats och reglerats i skollagen.

Vi vill fortsätta stärka arbetet för att varje elev ska få rätt stöd i skolan innan problemen hunnit växa sig för stora. Fler speciallärare och specialpedagoger behöver

utbildas och anställas. Alla skolor ska kunna erbjuda det stöd som behövs, exempelvis i mindre undervisningsgrupper. Fler kommunala resursskolor ska finnas för de elever som har ett särskilt stort behov av stöd, och ingen elev ska lämnas utan möjlighet att komma vidare till gymnasiet.

Specialpedagogiska skolmyndighetens resurser behöver öka för att även specialskolan ska få del av satsningar på höjda lärarlöner och andra riktade insatser till skolan. Satsningen på elevhälsa med tidiga och samordnade insatser mellan skola, hälso- och sjukvård och socialtjänst bör förlängas för att barn och unga med ogynnsam utveckling ska kunna få stöd i ett tidigt skede.

En likvärdig skola som möter alla barn utifrån deras behov är viktigt också för att förebygga en god psykisk hälsa bland barn och unga. Om skolan ska bli jämlik fordras också en tillgänglig elevhälsa som förebygger såväl fysisk som psykisk ohälsa. Bättre möjligheter att träffa kurator är ett exempel på hur skolan bättre kan främja den psykiska hälsan.

Den psykiska ohälsan bland barn och unga har ökat de senaste åren. Det ställer nya krav på elevhälsa och barn- och ungdomspsykiatri. Men det reser också frågan om hur vi bäst förebygger psykisk ohälsa. För att kunna göra det på ett effektivt sätt behöver vi veta vilka faktorer som orsakar den ökande psykiska ohälsan bland barn och unga.

Det finns inget samlat kunskapsunderlag om orsakerna till detta. Vi vill därför utreda varför barn och unga drabbas allt oftare av psykisk ohälsa. Inom ramen för en sådan utredning behöver många olika tänkbara orsakssamband analyseras, men t ex behöver det analyseras huruvida utvecklingen i Sverige skiljer sig från den i andra länder, och huruvida det i så fall finns samband mellan ökad psykisk ohälsa bland barn och unga i Sverige och förändringar i det svenska skolsystemet.

Det förebyggande arbetet för att motverka att elever får lång och problematisk frånvaro ska utvecklas, liksom kommunernas och regionernas stöd till både skolor och föräldrar för att elever ska komma tillbaka till skolan.

Språkrav i förskolan och förskolelyft

Alla barn ska ges goda förutsättningar att lyckas i skolan. Språket är nyckeln till all annan kunskap och förskolan spelar en avgörande roll för att alla barn ska få möjlighet till en bra start i livet. Därför ska varje barn och elev mötas av höga förväntningar på att lära sig god svenska och förskolans språkutvecklande arbete ska fortsätta utvecklas.

Den socialdemokratiskt ledda regeringen vidtog flera åtgärder för att fler barn ska gå i förskolan, vilket ger positiva effekter på barns utveckling. Från och med 1 juli 2023 blir det obligatoriskt för hemkommunen att erbjuda förskola till barn som har bott i Sverige kort tid eller som har vårdnadshavare som har bott i Sverige kort tid. Varje kommun blir skyldig att ta kontakt med vårdnadshavare till de barn som inte har en plats i förskola inför hösten det år barnet fyller tre år för att informera om förskolans syfte och barnets rätt till förskola. Barn som har bott i Sverige kort tid, eller som har vårdnadshavare som har bott i Sverige kort tid, ska erbjudas plats i en förskola även i de fall då vårdnadshavarna inte har sökt förskoleplats. Kommunerna ska också sträva efter att aktivt erbjuda plats till andra barn som har behov av förskola för sin språkutveckling.

Barnens behov av förskola blir inte mindre för att föräldrarna råkar vara arbetslösa eller föräldralediga. För att fler ska få möjlighet att ta del av förskolan vill vi på sikt införa allmän förskola från två års ålder med ett automatiskt erbjudande om

förskoleplats från kommunen, med möjlighet att tacka nej. Barnomsorg på kvällar, nätter och helger ska finnas för dem som behöver.

Stora resurstillskott har också tillförts förskolan, inte minst för att minska barngruppernas storlek. Enligt Skolverkets statistik är barngrupperna i dag de minsta sedan 1992. Sedan 2022 viktas också statliga resurser till förskolan socioekonomiskt för att mer resurser ska gå till de förskolor där behoven är som störst. Statsbidragen för kvalitetssäkrande åtgärder och statsbidraget för mindre barngrupper i förskolan har slagits samman till ett riktat bidrag mot förskolan som 2022 omfattade 1,7 miljarder kronor. Därmed har administrationen minskat samtidigt som huvudmännen ges bättre möjligheter att anpassa kvalitetshöjande insatser inom förskolan utifrån sina förutsättningar.

Högerregeringen föreslår nu att ta bort villkoret för statsbidraget att den som söker och får bidraget också ska sträva efter Skolverkets riktmärke om lämplig storlek på barngrupperna. Detta skulle minska styrningen mot minskade barngrupper i förskolan. Socialdemokraterna eftersträvar att alla barn ska få gå i en förskola av hög kvalitet med små barngrupper. Det är viktigt att den nationella styrningen av förskolan fortsatt bidrar till detta.

De som får samhällets förtroende att ansvara för barns utbildning och omsorg ska vara kunniga för uppdraget och lämpliga att genomföra det. Den socialdemokratiskt ledda regeringen tog initiativ för att stärka kvaliteten och likvärdigheten i pedagogisk omsorg. Det har bland annat införts krav på att en enskild huvudman ska godkännas av kommunen så att olämpliga aktörer förhindras att utöva verksamheten, och kommunen ska lättare kunna återkalla godkännandet om kraven inte uppfylls.

I förskolan ska alla barn möta utbildad personal som kan prata god svenska. Därför ska ett språkkrav för pedagogisk personal i förskolan införas och de anställda som behöver kompetensutveckling i svenska språket ska få det. Ett förskolelyft – motsvarande Äldreomsorgslyftet – behövs för att skapa trygga anställningar och höja kompetensen i förskolan. Anställda i förskolan som saknar utbildning om barn eller tillräckliga språkkunskaper ska kunna läsa en barnskötarutbildning eller sfi på arbetstid.

Fler vägar till gymnasieexamen och ut i arbetslivet

Gymnasiet är ett avgörande steg ut i vuxen- och arbetslivet. Att slutföra gymnasiet är i realiteten en förutsättning för att få ett jobb och för att kunna studera vidare. Den socialdemokratiskt ledda regeringen vidtog en rad viktiga åtgärder för att fler ska nå en gymnasieexamen och för att stärka kompetensförsörjningen. Med start höstterminen 2023 kommer grundläggande behörighet ingå från start i de gymnasiala yrkesprogrammen, med möjlighet att välja bort detta. Det öppnar upp tidigare skapade återvändsgränder och ökar attraktionskraften för framförallt yrkesutbildningar.

Kursbetyg avvecklas i gymnasieskolan och ämnesbetyg återinförs, vilket både kommer minska onödig stress på elever och istället öka motivationen att lära mer och utvecklas. Avgörande steg har tagits för att bättre dimensionera gymnasiala utbildningar för att matcha behovet av kompetens. Påbyggbara yrkespaket har införts där elever ska kunna tillgodogöra sig delar av ett gymnasialt yrkesprogram och komplettera till en fullständig gymnasieexamen inom komvux senare i livet.

Mer måste göras för att fler ska nå en gymnasieexamen, men mer måste också göras för att fler ska göra det på utsatt tid. Likvärdighetsbidraget ska fortsätta att byggas ut

och på sikt bör det även omfatta gymnasieskolan, så att mer resurser går till de skolor som behöver dem bäst. Fler elever ska få det stöd de behöver för att klara gymnasiet och fler ska nå målen med sin gymnasieutbildning, antingen i gymnasiet eller i komvux. Kvalitén och genomströmningen på gymnasieskolans introduktionsprogram behöver stärkas och satsningar behövs för att stärka elevernas yrkeskunnande. Vi vill att fler elever på introduktionsprogram ska få genomgå lärlingsutbildning och vill förstärka studie- och yrkesvägledningen.

På dagens arbetsmarknad ökar kraven på språkliga, matematiska, digitala, kreativa och sociala kompetenser i de flesta yrken. I realiteten blir gymnasieskolan alltmer ett minimikrav för att komma in på en arbetsmarknad som i allt större utsträckning fordrar omställning och ombildning flera gånger under arbetslivet. Därför vill vi att regeringen tillsätter en utredning om hur skolplikten kan förlängas till 18 år och gymnasieskolan bli obligatorisk. För att stärka gymnasieskolans bildningsuppdrag ska estetiska ämnen erbjudas alla gymnasieelever.

Åsa Westlund (S)

Linus Sköld (S)

Caroline Helmersson Olsson (S)

Mats Wiking (S)

Aylin Fazelian (S)

Rose-Marie Carlsson (S)

Niklas Sigvardsson (S)